

Camille Huysmans tussen zijn archief

Een sterk verhaal over een 'zwak mens'? Enkele bedenkingen bij de Camille Huysmans van Jan Hunin

Hendrik Defoort, aspirant FWO-UG

De vijfenzeventigjarige Camille Huysmans schreef in 1946: "Ik heb zoveel functies vervuld dat ik van mezelf kan zeggen: de man heeft niets nieuws meer te beproeven". Er zouden nog twee decennia van politieke activiteit volgen. Jan Hunin verdedigde op 27 mei 1998 aan de KUL zijn proefschrift *Het enfant terrible. Camille Huysmans 1871-1968* over dit uitzonderlijk lang en gevuld leven. Gedurende zeven jaar zocht hij naar sporen van Huysmans. Een vlot geschreven, lijvig boekdeel in vijftien hoofdstukken is het resultaat.

Na de referaten van het Huysmans-colloquium uit 1971, *Bijdragen tot het Camille-Huysmansonderzoek* en de reeks *Camille Huysmans. Geschriften en Documenten* waarvan slechts zes delen verschenen, werd het in de jaren '80 stil rond de figuur van Huysmans. Wim Geldolf doorbrak in 1996 die stilte met zijn *Stockholm 1917. Camille Huysmans in de schaduw van titanen*. Bij Geldolf vindt men een schat aan materiaal, maar men struikelt er onophoudelijk over niet ter zake doende details en een moeilijk te verteren stijl. Bij Hunin krijgt men net het omgekeerde: het levendige en vlotte verhaal maskeert het tekort aan reële nieuwe informatie en aan historisch-kritische zin.

Nog opvallend afwezig in dit proefschrift: de vraagstelling, de methodologie, de confrontatie met bestaande literatuur, de bronnenkritiek, ... Is de biografie zo voor de hand liggend? De omvangrijke en soms ook stimulerende methodologische literatuur omtrent het genre is duidelijk niet aan Hunin besteed. Het spanningsveld tussen de privépersoon Camille en de publieke persoon Huysmans is onbestaande. In 1992 omschreef Hunin zijn lopend onderzoek als "een politieke biografie"⁽¹⁾. Die keuze maakt het opduiken van tal van beweegredenen en verklaringen onmogelijk. Bovendien verhoogt ze de noodzaak om de vraagstelling en de methodologie te expliciteren, want "uiteindelijk ontlenen het openbare leven en het privéleven hun betekenis aan elkaar, en is het één betekenisloos zonder het ander"⁽²⁾. Ontbrak het Hunin aan bronnenmateriaal voor een volledige biografie? De figuur van Huysmans en de hiaten in Hunins bibliografie wijzen alvast niet in die richting. De optie om een 'politieke biografie te schrijven' is echter vooral te betreuren omdat Huysmans zoveel meer was dan een politicus. Het is bovendien niet zozeer de politicus Huysmans, maar wel de veelzijdigheid van diens maatschappelijke engagementen die intrigeert. Wil het Huysmans-onderzoek vernieuwend zijn dan moet het zich precies op die andere 'Huysmansen' concentreren. Wie vertrouwd is met de bestaande literatuur omtrent Huysmans krijgt in dit proefschrift niet veel nieuws. Sommige van de nog niet beantwoorde vragen met betrekking tot de politicus Huysmans blijven ook nu onbeantwoord. Zo bijvoorbeeld: waaruit bestond Huysmans' socialisme? Hunin maakt er zich vanaf met een aantal heel algemene en soms onderling tegenstrijdige uitspraken. Huysmans was "geen gewone socialist". Hoe ongewoon dan wel? Huysmans' "socialisme was nogal van een zwaar kaliber: hij was een marxist pur sang, en die waren in

Camille Huysmans en Edward Anseele sr.

de Belgische Werkliedenpartij dun gezaaid". Hoe zwaar was dit kaliber en waaruit bestond dat marxisme pur sang? Huysmans zou de enige BWP'er zijn die interesse had voor de hele discussie over de theorieën van Bernstein - deze wou het Marxisme actualiseren en meende dat Marx' 'verelendungstheorie' door de evolutie van het kapitalisme weerlegd werd - die rond de eeuwwisseling de Tweede Internationale op haar grondvesten deed daveren. Hunin onderbouwt die stelling met één artikel van André Mommen. Weet Hunin dan niet dat Mommens analyses van het reformisme binnen de BWP hoogst omstreden zijn⁽⁴⁷⁾? Hunins marxist pur sang heeft alvast geen ideologische tractaten geschreven. En hoe verklaart Hunin dan dat voor diezelfde Huysmans "de partijtucht heilig" was? De historische kritiek moet geregeld wijken voor de vlotheid van het verhaal. Zo bijvoorbeeld laat Hunin in 1912 de marxist Huysmans nog even opduiken: hij onderschrijft Hendrik De Man en Louis de Brouckère die in *Die Neue Zeit* zware kritiek spuien op de BWP. In die kritiek kregen de coöperaties, die de kleinburgerlijke mentaliteit onder de militanten zouden stimuleren, een centrale plaats. De kritiek verscheen wel in maart 1911 en niet 1912. En hoe rijmt Hunin dit met de bewering dat Huysmans een boon had voor "de straffe organisatie van het Gentse socialisme", waarvan diezelfde coöperaties de hoeksteen vormden? En zo gaat het maar door. Citaten en commentaren duiden vaak op een chronologisch niet correcte plaats op, waardoor ze verkeerde connotaties krijgen. Zo weten we bijvoorbeeld dat Huysmans het in zijn radiotoespraken tijdens de Tweede Wereldoorlog geregeld had over "serieuze onderwerpen, zoals in zijn stuk over 'de systematische moord van joodse mensen in gesloten wagens met gas of verstikking'". Of die toespraken uit 1941 of 1944 dateren moet de lezer zelf maar uitmaken. Hunin citeert zonder bronver-

melding. Notenapparaat en bibliografie zijn navenant: slordigheid en oppervlakkigheid. Hoe kan men rechtvaardigen dat tal van autobiografische werken van tijdgenoten (Spaak, Gutt, Van Outryve d'Ydewalle,...) ontbreken; dat slechts negen mondelinge bronnen gebruikt werden; dat het liberale blad *Le Petit Bleu*, waarvoor de jonge Huysmans verschillende jaren schreef, in de bibliografie niet eens opduikt; ... John Tosh schrijft dat "for historians the essential requirement in a biography is that it understands the subject in his or her historical context". En precies de vaak veelkleurige context van een levensverhaal maakt het schrijven van een biografie tot "a major undertaking"⁽³⁾. Hunin slaagt er niet in die uiteenlopende contexten waarin Huysmans' lange leven zich afspeelt accuraat te vatten. De behandeling van de Tweede Internationale is in die materie heel relevant. De reeds aangehaalde Bernstein-discussie krijgt zelfs helemaal geen context: Bernstein deed eigenlijk "geen vlieg kwaad", had "weinig nieuws te vertellen" en "dompelde" zijn stellingen bovendien in een aanstootgevende "pikante saus". Hunin beweert dat Bernsteins standpunten op het SPD-congres van 1899 "als ketterij veroordeeld" werden. Maar is het niet veeleer zo dat de SPD in 1899 een motie aannam die voor vele interpretaties vatbaar was? Pas in 1903, na een eclatante verkiezingsoverwinning, kwam de SPD tot een klare veroordeling van Bernsteins ideeën. Deze bleef trouwens een prominent lid van de SPD en zijn ideeën hadden in de praktijk heel wat invloed. 'Kettters', me dunkt, worden op de brandstapel gezet.

Huysmans' "hondenbaantje" als secretaris van de Tweede Internationale past duidelijk niet in Hunins vlotte verhaal. Voor de behandeling van dat deel van Huysmans' leven beperkte hij zich tot wat hij vond in het Camille Huysmans-archief. Het enige echte lijvige dossier in Huys-

mans' papieren met betrekking tot de Internationale handelt over de Nederlandse Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP) en de bemiddelingspogingen van Camille Huysmans vanuit het Internationaal Socialistisch Bureau om een splitsing van de SDAP te voorkomen. Hunin schrijft dat *"vanaf 1907"* de interne spanningen hoog opliepen in de SDAP en *"op het partijcongres van Deventer ontplofte de bom"*. Hij vertelt er niet bij dat dit congres pas in februari 1909 plaatsgreep en gaat ook volledig voorbij aan de omvangrijke Nederlandse historiografie waaruit heel duidelijk de beperkingen van dit dossier in het Camille Huysmans-archief blijken⁽⁵⁾. Doordat Hunin voor de behandeling van de Tweede Internationale nooit buiten het Camille Huysmans-archief treedt krijgen we bijvoorbeeld niets te horen over Huysmans' bemiddelingen bij de poging tot eenmaking van verschillende Britse fracties in 1913-1914: in het Camille Huysmans-archief zit hierover weinig materiaal, maar daarbuiten is er informatie zat. De summiere behandeling van het secretariaat van de Tweede Internationale is des te erger omdat die job een groot deel van Huysmans' tijd vóór 1914 opslokte. Voor iemand die *"een broertje dood had aan gelanterfant"* zullen de hopen briefwisseling en de omslachtige procedures van de Tweede Internationale geen pretje geweest zijn. In Huysmans' papieren vindt men zelfs brieven van jonge doctorandi met de vraag om bepaalde socialistische tijdschriften te exciperen op hun onderwerp. In de kantlijn staat Huysmans-gekrabbel met verwijzingen naar jaargangen en bladzijden. Hunin gebruikt de Tweede Internationale alleen als een van de elementen om de groei van Huysmans binnen de BWP te verklaren. Die groei wordt gedetailleerd uit de doeken gedaan: de overweldigende indruk die Vandervelde op de jonge Huysmans maakte; de verschillende ontgoochelende verkiezingen; het politieke suc-

ces als gemeenteraadslid in Brussel en Antwerpen, als volksvertegenwoordiger, als minister, als Kamervoorzitter, als schepen en burgemeester van Antwerpen, ...; en uiteindelijk de ondergang als socialistisch dissident. Bepaalde van Hunins hypothesen intrigeren. Zou Huysmans inderdaad in december 1913 al *"machtig genoeg [zijn] om Vandervelde als de sterke man van de partij naar de kroon te steken"*? Dit lijkt me een stap te ver en is trouwens in tegenspraak met Hunins latere bewering dat Huysmans *"in zijn eigen partij een buitenbeentje was"*.

Op Huysmans' politieke agenda na de Eerste Wereldoorlog staan twee dossiers centraal: onderwijs en Vlaamse Beweging. Vooral in het onderwijsdossier wou hij een bruggenbouwer zijn naar de katholieken toe. Zo was zijn flexibele houding inzake onderwijs doorslaggevend bij de vorming van het 'Mystiek huwelijk' met Van Cauwelaert in het Antwerpen van 1921. Het streven naar schoolvrede zat er bij Huysmans - een persoonlijk slachtoffer van de schoolstrijd van 1878 - ingebakken. Hoe *"heilig"* de *"neutraliteit van het onderwijs"* voor hem was blijkt ook uit diverse aardige details waar Hunin terecht oog voor heeft: in januari 1920 bijvoorbeeld verbiedt de Antwerpse schepen van Onderwijs *"het gemeentepersoneel om op school het lied van de Internationale aan te leren"*. Maar in het hele verhaal heeft Hunin vooral oog voor Huysmans' houding ten opzichte van de Vlaamse Beweging. Zou zijn *"droom van een promotor"* Lode Wils daar voor iets tussenzitten? Het is alvast duidelijk dat Hunin die zich niet thuis voelt in de historiografie van de socialistische arbeidersbeweging, wel heel goed op de hoogte is van die van de Vlaamse Beweging. Is dat niet wat vreemd voor een biograaf van een socialistisch voorman? Aan de hand van Huysmans wandelen we door driekwart eeuw Vlaamse Beweging. Toch gebruikt Hunin ook hier geregeld vlotte, nietszeggende zinnnetjes: *"het Bel-*

gisch socialisme was niet geroepen om een hoofdrol te spelen in de Vlaamse beweging”, terwijl “de katholieke partij nu eenmaal de partij was van Vlaanderen en dus ook van de Vlaamse beweging”. Andermaal ontbreekt ook historisch-kritische duiding van de bronnen. Zo maakt hij uitvoerig gebruik van Pieter Geyls briefwisseling zonder ook maar even stil te staan bij de uitvoerige discussie uit de tweede helft van de jaren '70 over de waarde van die bron.

Deze opeenstapeling van kritische opmerkingen mag echter niet doen vergeten dat Hunin het zich niet gemakkelijk heeft gemaakt door de hele loopbaan van Huysmans te willen belichten. Via een thematisch beperkte aanpak had hij dieper kunnen graven. Het hele levensverhaal, zoals zijn titel suggereert (*Het enfant terrible. Camille Huysmans 1871-1968*), kon hij niet aan. Groepen en mensen allerhande, diverse terreinen van het sociale en culturele leven, dat alles duikt in het verhaal te weinig op: de joodse gemeenschap, Huysmans' 'inner circle' (beide echtgenotes, zijn kinderen Marthe, Sarah en Paul, boezemvriend Maurice Kleinhans, ...), Anthony Neuckens, Marnix Gijsen, ... Wie aandachtig leest en tal van uitspraken sprokkelt krijgt wel een indruk van wie Camille Huysmans zou kunnen geweest zijn. In 1932 schreef hij dat “bescheidenheid doorgaans schijnheiligheid is, want alle mensen aanzien hun eigen navel als het centrum van de wereld. Op die algemene regel maak ik geen uitzondering, want ik ben maar een zwak mens”. Hunin zet een koppig man met een scherpe tong op de scène, een man die hield van spot, die graag over zichzelf sprak, die geregeld woedeaanvallen had en beleefdheidsregels naast zich neerlegde, die overal zijn neus instak en die één gulden stelregel had: “Ge hebt mijn vertrouwen. Breekt ge mijn vertrouwen dan breek ik U”. Maar de oude man die zich in 1950 opwindt over het feit dat Rosa Luxemburg hem ooit een tenorstem toedichtte “wanneer ik integendeel begaafd ben met een diepe basstem”⁽⁶⁾, die is afwezig. Dit proefschrift is een politiek verhaal waarin wordt aangetoond dat Camille Huysmans de man van de rooms-rode coalities was.

burg hem ooit een tenorstem toedichtte “wanneer ik integendeel begaafd ben met een diepe basstem”⁽⁶⁾, die is afwezig. Dit proefschrift is een politiek verhaal waarin wordt aangetoond dat Camille Huysmans de man van de rooms-rode coalities was.

- (1) L. VAN MOLLE, *Overzicht van het lopend onderzoek over de Nieuwste Geschiedenis in België*, 1992, Brussel, 1992, p. 26.
- (2) R. HOLMES, *Voetsporen*, Amsterdam, 1989, p. 171.
- (3) J. TOSH, *The Pursuit of History*, New York, 1993, p. 77.
- (4) Zie A. MOMMEN, De ontvangst van de Bernstein-diskussie in de BWP. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, VIII(1973), pp. 85-99; A. MOMMEN, *De Belgische Werkliedenpartij. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme (1880-1914)*, Gent, 1980; G. VANSCHOENBEEK, Oude wijn in nieuwe vaten? De visie van André Mommen op het ontstaan, de ontwikkeling en de betekenis van het reformisme in de Belgische Werkliedenpartij 1880-1914. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, XVI(1981), pp. 33-39.
- (5) Zie vooral H. BUITING, *Richtingen- en partijstrijd in de SDAP. Het ontstaan van de Sociaal-democratische Partij in Nederland*, Amsterdam, 1989.
- (6) CHA F/110/104.